

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ความอุดมสมบูรณ์ทางวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของไทย เต็มไปด้วยต้นทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ความเข้มแข็งของวัฒนธรรม และการจัดการวัฒนธรรมเป็นสิ่งบ่งชี้ที่สำคัญถึงความยั่งยืนของการพัฒนา เมื่อกระแสการพัฒนาประเทศด้วยนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ได้ถูกนำมากำหนดเป็นวิสัยทัศน์ของการพัฒนาประเทศ จึงถือเป็นจังหวะดีที่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในท้องถิ่น จะนำต้นทุนวัฒนธรรมที่มี มาเผยแพร่ให้กว้างขวางออกไปในรูปแบบของการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ (Creative Cultural Tourism) โดยอยู่บนพื้นฐานของคุณค่าทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น หรือทุนทางวัฒนธรรม โดยหยิบยกเรื่องราวจากประวัติศาสตร์ ศิลปะท้องถิ่น ดนตรีพื้นบ้าน วิถีชุมชน วรรณกรรม สถาปัตยกรรม ทัศนกรรม และอื่นๆ มาจัดการให้เกิดความน่าสนใจ สอดคล้องตามคุณค่าของชุมชนหรือเมือง ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ตรงผ่านการเรียนรู้ทางการท่องเที่ยว (องค์การบริหารเพื่อการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2556)

นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวในปัจจุบันยังมีแนวโน้มที่จะสนใจการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงศาสนา และการท่องเที่ยวเชิงกีฬามากขึ้น ส่งผลให้การท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ มีแนวโน้มขยายตัวสอดคล้องกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในอนาคต ที่มีแนวโน้มที่จะเรียนรู้และได้รับประสบการณ์ที่แตกต่าง ในการท่องเที่ยวแต่ละครั้ง เข้าถึงแก่นแท้ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรม (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2555 หน้า 7) ทำให้การท่องเที่ยวในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ ที่ต้องการเข้ามาศึกษาเรียนรู้เรื่องราวด้าน ด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์

กิจการพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย กำเนิดขึ้นเป็นครั้งแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ทรงปฏิรูประบบงานพิพิธภัณฑ์สถานเป็นปฐม เมื่อเสด็จถวายราชสมบัติแล้ว ทรงจัดพิพิธภัณฑ์สถานส่วนพระองค์ขึ้นเป็นครั้งแรก ณ พระที่นั่งราชฤดีตึกแบบฝรั่งที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นข้างพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยด้านตะวันออก จัดเป็นพิพิธภัณฑ์สถานส่วนพระองค์และโปรดเกล้าฯ ให้ราชอาคันตุกะคณะทูตชาวต่างประเทศได้เข้าชม

โบราณวัตถุและศิลปวัตถุในโอกาสสำคัญ ซึ่งจัดได้ว่าเป็นการเริ่มการจัดพิพิธภัณฑ์สถานขึ้นในราชอาณาจักรไทย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จากการที่พระองค์เสด็จประพาสประเทศต่าง ๆ ทรงนำแบบอย่างการจัดพิพิธภัณฑ์สถานมาจัดทำในประเทศไทยด้วยเช่นกัน อาทิ ทรงนำรูปแบบอาคารหอประชุมของทหารที่เมืองปัตตาเวียมาสร้าง “หอคองคองเตีย” สำหรับเป็นที่ประชุมทหารมหาดเล็กและมีพิธีเปิดหอนิวเซียมหรือพิพิธภัณฑ์สถานหอคองคองเตียในวันเสาร์เดือนสิบขึ้นเก้าค่ำ ปีจอ ซึ่งตรงกับวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2417 กรมศิลปากรจึงถือเอาวันที่ทรงประกอบพิธีเปิดนิวเซียม เป็นวันกำเนิดของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติแห่งแรกของราชอาณาจักรไทย ซึ่งต่อมาก็คือพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร (พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร, 2558, ออนไลน์) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติในประเทศไทย ในอดีตเป็นลักษณะของการเก็บรวบรวมของทางด้านศิลปะและโบราณคดี ต่อมาจึงได้พัฒนาการมีแนวโน้มที่พยายามเข้าหาสังคมมากขึ้นโดยเพิ่มเนื้อหาทางด้านชีวิตความเป็นอยู่ ศิลปะพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่เกิดขึ้นใหม่ๆ (จารุณี อินฉัตรฉาย, 2537)

โดยรัฐบาลได้มีแนวนโยบายในการสร้างเครือข่ายพิพิธภัณฑ์เพื่อการเรียนรู้ขึ้นมา เช่น โครงการพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้รอบเกาะรัตนโกสินทร์ โดยการนำอาคารสำนักงานราชการเก่ามาปรับปรุงเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์อย่างเต็มตัว เช่น โครงการพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้รอบเกาะรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นโครงการที่ให้คุณค่าทางการศึกษา เป็นต้นทุนใหม่ทางสังคม โดยสถานที่ตั้งของอาคารเหล่านี้ ตั้งอยู่รอบเกาะรัตนโกสินทร์ สามารถเชื่อมต่อกับสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และสามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพได้ (นันทพล รามโกมุท, 2549 หน้า 2) นิทรรศน์รัตนโกสินทร์ หนึ่งในพิพิธภัณฑ์ที่นำอาคารประวัติศาสตร์บนถนนราชดำเนินกลางมาปรับปรุงเพื่อให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวกรุงเทพฯ โดยมุ่งให้เกิดประโยชน์ด้านการศึกษาแก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป รวมทั้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ถ่ายทอดเอกลักษณ์ประจำชาติ ให้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยนำเสนอสาระความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของกรุงรัตนโกสินทร์ ผ่านนิทรรศการและสื่อผสมเสมือนจริง ที่มีปฏิสัมพันธ์กับผู้ชม (Interactive Self-Learning) ให้สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง และสามารถเที่ยวชมกรุงเทพฯ ด้วยความเข้าใจ เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่อีกแห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับข้อมูล ความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวบนเกาะรัตนโกสินทร์ ก่อนที่จะไปเที่ยวชมสถานที่จริง (นิทรรศน์รัตนโกสินทร์ อัญมณีแห่งมหานคร, 2555 หน้า 4) ถือเป็นแหล่งเรียนรู้รูปแบบใหม่เป็นสถานที่รวบรวมเรื่องราวประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม และวิถีชุมชนในยุครัตนโกสินทร์ ผ่านการเรียนรู้ในทุกมิติของการจัดแสดง ด้วยรูปแบบสื่อผสมสมัยใหม่ นำเรื่องราวในอดีตมาร้อยเรียง

อย่างลงตัว ผ่านนิทรรศการที่ทรงคุณค่าแห่งยุคสมัย ซึ่งจะทำให้นักท่องเที่ยวได้ภาคภูมิใจในความเป็นไทย (วารสาร อพวช, 2558 หน้า 76)

พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ถูกจัดอยู่ในหมวดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแต่อาจจะไม่เป็นที่นิยมของคนไทยมากนัก เพราะในอดีตคนทั่วไปเข้าใจว่า พิพิธภัณฑ์ คือ สถานที่เก็บรวบรวมของโบราณหรือของเก่าที่ไม่มีใครสนใจและเป็นสถานที่ที่มีบรรยากาศเงียบวังเวงเปรียบเสมือนคลังเก็บของในสมัยโบราณ (กรมศิลปากร, 2556 หน้า 1) ภาพลักษณ์ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ โดยมีการพัฒนาทางเทคนิคและรูปแบบการจัดแสดงให้ตื่นตาตื่นใจ นำความรู้และเทคโนโลยีแบบใหม่มาใช้ ตลอดจนระบบคอมพิวเตอร์ระบบสาธารณูปโภคสมัยใหม่และระบบเครื่องมือกลอัตโนมัติ ทำให้การเที่ยวชมนอกจากได้ความรู้แล้ว ยังจะได้รับความสนุกเพลิดเพลินควบคู่กันไปด้วย และเนื่องจากปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศ เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อรูปแบบการใช้ชีวิต และมีบทบาทต่อสังคมของไทยมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะในด้านการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจำนวนมากใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตในการค้นหาข้อมูล เพื่อแสวงหาข่าวสารและเตรียมตัวในการวางแผนเดินทางและการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ด้านการท่องเที่ยวต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นรายการท่องเที่ยวหรือแม้แต่บทความ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์แนะนำสถานที่ท่องเที่ยว (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2554)

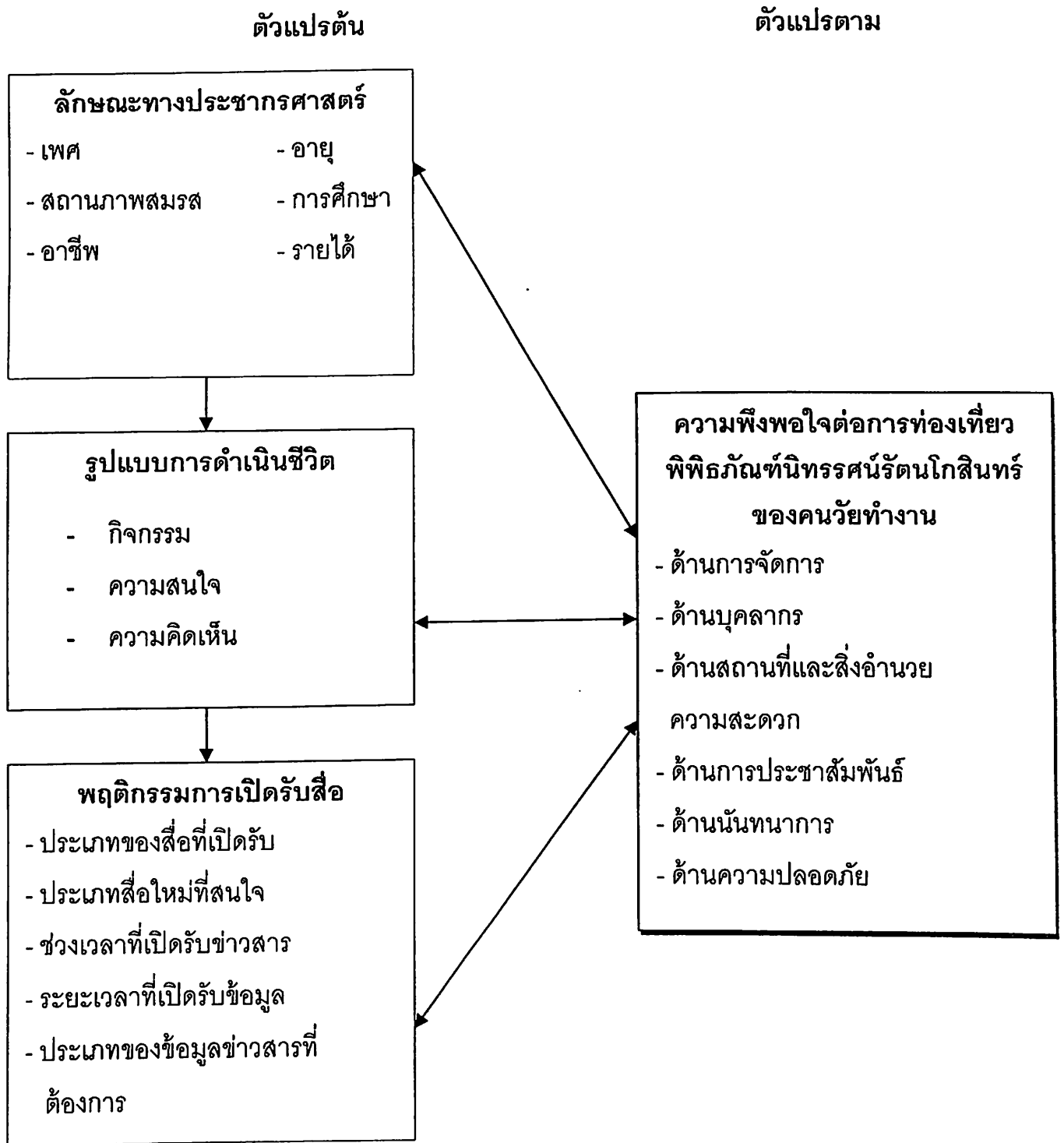
จากข้อมูลดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตพฤติกรรม การเปิดรับสื่อและความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์นิทรรศน์รัตนโกสินทร์ของคนวัยทำงาน เนื่องจากเป็นช่วงวัยที่มีความพร้อมในการตัดสินใจในท่องเที่ยว และเปิดรับสื่อเพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนากลยุทธ์การสื่อสาร เพื่อให้พิพิธภัณฑ์นิทรรศน์รัตนโกสินทร์เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดึงดูดและเข้าถึงนักท่องเที่ยว ภายใต้รูปแบบการดำเนินชีวิต และการพัฒนาของเทคโนโลยีทางการสื่อสารที่เปลี่ยนแปลงไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิตที่มีผลต่อความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์นิทรรศน์รัตนโกสินทร์ของคนวัยทำงาน
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับสื่อที่มีผลต่อความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์นิทรรศน์รัตนโกสินทร์ของคนวัยทำงาน
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการดำเนินชีวิตพฤติกรรมการเปิดรับสื่อ และความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์นิทรรศน์รัตนโกสินทร์ของคนวัยทำงาน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิต พฤติกรรมการเปิดรับสื่อ และความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวพืชรภัณฑ์นิทรรศน์รัตนโกสินทร์ของคนวัยทำงาน ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง นำมากำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

1. ลักษณะทางประชากรศาสตร์ของคนวัยทำงานที่ต่างกันมีผลต่อความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวพืชมรดกชนบทนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ที่แตกต่างกัน
2. รูปแบบการดำเนินชีวิตของคนวัยทำงานที่ต่างกันมีผลต่อความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวพืชมรดกชนบทนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ที่แตกต่างกัน
3. พฤติกรรมการเปิดรับสื่อของคนวัยทำงานที่ต่างกันมีผลต่อความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวพืชมรดกชนบทนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ที่แตกต่างกัน
4. ลักษณะทางประชากรศาสตร์ รูปแบบการดำเนินชีวิต และพฤติกรรมการเปิดรับสื่อ มีความสัมพันธ์กันกับความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวพืชมรดกชนบทนิทรรศน์รัตนโกสินทร์

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิต พฤติกรรมการเปิดรับสื่อ และ ความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวพืชมรดกชนบทนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ของคนวัยทำงาน เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative method) โดยใช้เครื่องมือคือแบบสอบถาม (Questionnaire)

ขอบเขตด้านประชากร

มุ่งศึกษาเฉพาะกลุ่มคนวัยทำงานที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครทั้งเพศหญิงและชาย ช่วงอายุระหว่าง 19-59 ปี ซึ่งจัดเป็นกลุ่มที่มีความพร้อมด้านการเงิน มีอิสระในการตัดสินใจและสามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ด้วยตัวเอง

ขอบเขตด้านพื้นที่

อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ ถนนราชดำเนินกลาง แขวงบวรนิเวศ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

ขอบเขตด้านเวลา

ทำการศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อทำการวิเคราะห์ ใช้ระยะเวลา 1 เดือน ตั้งแต่เดือนมีนาคม พ.ศ.2560-เดือนเมษายน พ.ศ. 2560 ในระหว่างวันอังคาร-วันอาทิตย์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงรูปแบบการดำเนินชีวิต พฤติกรรมการเปิดรับสื่อ และความพึงพอใจที่มีต่อการท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์นิทรรศน์รัตนโกสินทร์ของคนวัยทำงาน
2. หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์นิทรรศน์รัตนโกสินทร์และพิพิธภัณฑ์อื่นๆ สามารถนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางประกอบการจัดการพิพิธภัณฑ์ พัฒนาและสร้างสรรค์สื่อประชาสัมพันธ์ ให้มีความสอดคล้องกับพฤติกรรมการเปิดรับสื่อ และรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนวัยทำงานได้อย่างเหมาะสม

นิยามศัพท์เฉพาะ

รูปแบบการดำเนินชีวิต หมายถึง ลักษณะในการดำเนินชีวิตของของคนวัยทำงานที่ตัดสินใจท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์นิทรรศน์รัตนโกสินทร์ ซึ่งแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ดั้งเดิมที่แต่ละคนมีมาในอดีตโดยสะท้อนวัดจากด้านต่างๆ ได้แก่ กิจกรรมความสนใจและความคิดเห็นที่มีต่อตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อมรอบตัว

พฤติกรรมการเปิดรับสื่อ หมายถึง ความบ่อยครั้งและช่องทางในการเปิดรับข่าวสารด้านการท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์จากสื่อต่างๆ

พิพิธภัณฑ์ หมายถึง สถานที่รวบรวม รักษา จัดแสดง เพื่อเผยแพร่ความรู้ให้กับประชาชนทั่วไป เพื่อก่อให้เกิดความความรู้ ความเพลิดเพลิน จากการท่องเที่ยวหรือการเข้าชมพิพิธภัณฑ์ โดยพิพิธภัณฑ์สามารถปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมรูปแบบการจัดแสดงได้ตามความเหมาะสม

พิพิธภัณฑ์นิทรรศน์รัตนโกสินทร์ หมายถึง อาคารการเรียนรู้และแหล่งรวบรวมข้อมูลความรู้ทางประวัติศาสตร์ศิลปะและวัฒนธรรมในยุครัตนโกสินทร์ ตั้งอยู่ ณ ถนนราชดำเนินกลาง แขวงบวรนิเวศเขตพระนครกรุงเทพมหานคร

การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางเพื่อวัตถุประสงค์ ในการตอบสนองความต้องการด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา แสวงหาความแตกต่างจากสิ่งที่ได้รับในชีวิตประจำวัน

คนวัยทำงาน หมายถึง ประชาชนทั้งเพศหญิงและชายที่มีอายุ 19-59 ปี พักอาศัยในพื้นที่เขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ที่เข้ามาท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์นิทรรศน์รัตนโกสินทร์